

Andre opposisjon ved Linda Nesbys ph.d.- disputas, Tromsø 17.06.2009

Atle Kittang

Vi markerer Hamsuns 150-årsjubileum i år. Kanskje er det litt påfallande at dette jubileumsåret så langt ikkje har sett større merke etter seg i akademisk litteraturvitskapleg aktivitet. Rett nok kjenner vi til at dagens førsteopponent, Britt Andersen, har planar om å "slepe" ein Hamsun-publikasjon til hausten. Det er ei bok som det skal bli spennande å lese. Men elles ser det ikkje så sprekt ut. Dei nyaste Hamsun-doktorgradane ligg meir enn fem år bak oss; det same gjer det mest solide bidraget innanfor akademisk litterær biografiskrivning etter krigen, nemleg Lars Frode Larsens tre binds verk om den unge Hamsun. Og medan det blir arrangert Hamsun-seminar og -konferansar fleire stader utanlands på initiativ frå og under sterk medverknad frå aktive nordistikk-miljø, ser det ut til at vi heime stort sett satsar på å la Hamsun bli påskot for lokale og regionale kulturaktivitetar. Rett nok blir det ein stor internasjonal konferanse i Oslo i slutten av august. Men elles må vi nord for polarsirkelen for å finne norske arrangement med breiare rekkevidde. Da tenkjer eg ikkje berre på det som skal skje på Hamarøy i august, men også på den hendinga vi er midt oppe i nå: Linda Nesbys disputas.

Som førsteopponenten nemnde i begynnelsen av innlegget sitt, er dette den einaste Hamsun-avhandlinga som blir forsvart i dette jubileumsåret. Eg vil gjerne legge til: Det er ikkje tilfeldig at det skjer ved Universitetet i Tromsø. Gjennom lang tid har landets viktigaste miljø for Hamsun-forskning halde til her oppe. Mi første kontakt med dette miljøet går meir enn 30 år tilbake i tid – til hausten 1978, må det ha vore, da Nils Magne Knutsen og Øystein Rotttem inviterte meg til Hamsun-seminar på Kjerringøy.

Eg skal bli temmeleg senil før eg gløymer dei dagane. Og eg ser ikkje bort frå at den viktigaste impulsen til å drive med litt Hamsun-forskning sjølv, fekk eg frå seminaret på Kjerringøy. Viktige delar av det som seinare vart kapitlet om *Mysterier* i Hamsun-boka mi *Luft. vind, ingenting*, vart testa ut og stimulert under diskusjonar der oppe. Sidan eg nå har fått den æra å vere opponent ved dagens Hamsun-disputas, vil eg starte med å gi stor honnør til heile dette Tromsø-miljøet som Linda Nesby er ein del av.

Eit trekk ved den Hamsun-forskinga som har gått for seg i Tromsø-miljøet, er at den har vore open for internasjonale straumdrag i faget litteraturvitskap. På 1970- og 1980-talet var det smidige versjonar av ideologikritisk og anna historisk inspirert forskning som var kjenneteiknet. Dei siste ti åra eller så har Hamsun vore gjenstand for andre typar ideologikritikk, knytt til ulike versjonar av postkolonialisme og orientalisme, som i særleg grad har kasta lys over samanhengar mellom delar av Hamsuns romanverd og verkelege sosiale og etniske konfliktrar i den verda mange av romanane har som klangbotn. Men det verkeleg sterke bidraget av teoretisk karakter som Tromsø-miljøet har gitt den norske Hamsun-forskinga, er å ha skapt ein møteplass mellom ein av det 20. hundreårets aller største romanforfattarar og ein tilsvarande betydningsfull kulturfilosof og litteraturhistorikar, nemleg Mikhail Bakhtin. To doktoravhandlingar har funne si form på denne møteplassen, Atle Skaftuns avhandling *Knut Hamsuns dialogiske realisme* (2003) og Linda Nesbys avhandling som vi diskuterer i dag. I tillegg kjem fleire mindre studiar og artiklar.

Såvidt eg veit, opptrer Hamsun ikkje som studieobjekt eller eksempel i nokon av Bakhtins vidsveimde romanhistoriske og romanteoretiske essay. Ein kan nok finne det underleg, med tanke på at Hamsuns tekstar så absolutt er av det polyfone slaget. Språket hans viser stor grad av "heteroglossia", og for ein så genreoppteken teoretikar som Bakhtin burde Hamsun vere svært interessant med sine utforskingar av grenselanda mellom fiksjon og levd liv, "oplevet og drømt". Desto meir nærliggande er det

sjølvsgagt for norske forskarar som er gripne av den bakhtinske klo, å vende seg til Bakhtin for inspirasjon.

Etter avtale med førsteopponenten, Britt Andersen, vil storparten av mine spørsmål til doktoranden dreie seg, direkte eller indirekte, om det teoretiske hovudomgrepet i avhandlinga hennar, nemleg omgrepet "kronotop", og om den måten det blir brukt på i avhandlinga. Kronotop-omgrepet har det til felles med visse andre omgrep i moderne kulturteori at det er ope, suggestivt og dermed potensielt produktivt. Men den andre sida av desse eigenskapane (og dette er også noko av det som kronotop-omgrepet har til felles med andre moderne teoretiske omgrep) er ein elastisitet som stundom kan vere vanskeleg å skilje frå det vage eller uklare. Og sidan opponentens jobb faktisk er å opponere, er det desse overgangssonene mellom det suggestive og det uklare eg vil rette søkelyset mot i mine spørsmål til avhandlinga.

Men ein andreopponent har etter tradisjonen også ei spesialoppgåve, nemleg å pirke: påtale trykkfeil og realiafeil, sjusk i notar og bibliografi, ukorrekt språk – alt dette som med eit fint ord heiter *akribi*, frå gresk "akribeia" som betyr "nøyaktighet". Sjølvsgagt er nøyaktighet ei av mange akademiske dygder. Men å jakte på svikt i akribien er ikkje noko eg gjer med særleg stor lyst. Ut frå eiga røynsle som forfattar av akademisk prosa veit eg at feil og unøyaktighet er uunngåeleg. Så eg skal avgrense meg til nokre få merknader.

På side 11, i samanheng med ei beundringsverdige kort og konsis oversikt over viktig Hamsun-forskning, står det om Rolf Nyboe Nettums avhandling *Konflikt og visjon* at den belyser "hele forfatterskapet [...] ut fra et tematisk perspektiv." Hadde Linda Nesby tatt omsyn til undertittelen på den avhandlinga ho karakteriserer, ville ho nok ha vore litt meir nøyaktig. Undertittelen er nemleg: "Hovedtemaer i Knut Hamsuns forfatterskap 1890–1912". Nettum høyrer til den gruppa av Hamsun-forskarar som (i

motsetnad til både Linda Nesby og meg sjølv) meiner det er viktig å skilje mellom tidleg og sein Hamsun. Og skiljet ved 1912 er ikkje tilfeldig, all den stund den første av dei breie, realistiske samfunnsromanane, *Børn av tiden*, kjem ut året etter, i 1913. Den subjektive vandrarens prosa ser nå ut til å vere nå ein saga blott. Først med *På gjengrodde stier* finn Hamsun tilbake til dette kraftfeltet i diktinga si.

Julia Kristeva er ein viktig figur i Bakthin-resepsjonens historie, og avhandlinga nemner henne eit par stader med referanse til den klassiske introduksjonsartikkelen ho gav ut i 1967. Doktoranden skriv også at Kristeva tre år seinare gav ut "nok en innflytelsesrik artikkel 'Une poétique ruinée'" (note 35 s. 42). Men det er alt vi får vite; i bibliografien figurerer ikkje artikkelen. Det kan hende at interesserte lesarar ville ha glede av å vite at det dreier seg om innleiinga som Kristeva skreiv til den franske utgåva (frå 1970) av Bakhtins Dostojevskij-bok.

Eg skal ikkje gjere noko nummer av at "Sellanrå" er blitt til "Sirilund" ein stad (s. 135), at "Laurin Porter" eit par stader er blitt til "Laura Porter", at det nokre stader i teksten finst den typen ordsalat som openbert har samanheng med litt for unøyaktig bruk av *delete*-funksjonen, og at det også finst andre eksempel på at tekstredigeringa kan ha gått litt for fort for seg (som at to nesten heilt identiske notar følgjer etter einannan s. 195f.). Slett ikkje skal eg gjere noko nummer av at min barndoms småby Florø blir opphøgd blant andre "større byer som Bergen, [...] Bodø og Trondheim" (182f.), noko som både omkring 1880 og i 2009 må seiast å vere ei grov overdriving. Eg er meir i stuss over at avhandlinga i kapitlet om *Markens grøde* fleire gonger insisterer på at Geissler blir "skrevet ut av romanen" på eit tidspunkt der det slett ikkje er tilfellet – ettersom det er Geissler som heilt mot slutten på nytt dukkar opp og står til teneste for romanens forfattar (slik han forsåvidt gjer gjennom heile verket) som talerør for det ein vanlegvis oppfattar som Hamsuns eigen bodskap. Eg lurar også på kva som er meint med uttrykket "folkloristisk tid", som eg

har funne eit par stader (f.eks. s. 195). Eg går ut frå at det er ei omsetjing av det engelske "folkloric time". Men "forkloristisk" har vel ei langt trangare betydning enn "folkloric"? Slik eg har forstått Bakhtin, er "folkloric time" den type syklisk, ahistorisk tid som vi finn i mytar og eventyr, i motsetnad til modernitetens "lineære" historiske tid. På norsk derimot refererer "folkloristisk" i all hovudsak til det som har med "folkloristikk" eller "folkeminnvitskap" å gjere.

Uttrykket "folkloristisk tid" kan danne ein høveleg overgang til det som eg antyda ville bli hovudpunktet i denne opposisjonen, nemleg omgrepet "kronotop" og den bruken avhandlinga gjer av det. Og la meg med ein gong understreke at om mine spørsmål kan fortone seg som uttrykk for ein viss skepsis, eller for visse forbehold, når det gjeld dette omgrepet, så er denne skepsis og desse forbeholda like mykje retta mot Bakhtin og Bakhtin-resepsjonen som mot Linda Nesbys avhandling.

Det er to typar problem kronotop-omgrepet skal handtere hos Bakhtin. For det første spelar det ei viktig rolle i dei genrehistoriske funderingane hans – dei organiserer på eit vis dei mange spreiske tilløp til genreteoretisk beskriving av romanens utvikling og mangfald som ein støyter på overalt i Bakhtins skrifter. Og for det andre, på eit meir grunnleggande nivå, er omgrepet ein viktig innfallsvinkel til studiet av det vi kan kalle narrativitetens grunnproblem, nemleg tidsproblemet. Kva er tid? Tid er ein totalt uanskueleg dynamikk som vår eksistens er underlagt; tida kjem og går, det er ingenting vi kan gjere med det. Tid kan berre anskueleggjerast gjennom romlege førestillingar. Vi sansar, ser, førestiller oss og handlar i rommet. Narrativisering er i ein vid forstand romleggjering av tid. Bakhtins formel for dette – "time takes on flesh" – er referert fleire gonger i Linda Nesbys avhandling. Formelen er viktig for å få tak i og halde fast ved det som er kjernen i kronotop-omgrepet.

Det treng ikkje redusere Bakhtins originalitet om ein gjer merksam på at han på ingen måte er det einaste som er opptatt av denne tid-/rom-problematikken i filosofi og diktekunst. I det siste er det innanfor "Bakhtin-filologien" levert spennande bidrag til lærdomshistorisk perspektivering av Bakhtins forfattarskap, der impulsane frå ulike filosofiske tradisjonar i første del av 1900-talet er blitt kartlagde: ikkje berre marxistiske, men også neokantianske og livsfilosofiske impulsar. Så vidt eg kjenner til, er ikkje fenomenologiens og eksistensfilosofiens betydning kartlagt på tilsvarande vis. Men den påverknaden Martin Heideggers filosofiske hovudverk hadde på den fenomenologiske litteraturteorien i mellom- og etterkrigstida (og som vi også finn att i Paul Ricœurs monumentale tre binds *Temps et récit* frå 1983–1985), er udisktabel og svært viktig. Emil Staiger (som avhandlinga så vidt omtaler i ein fotnote s. 21) og hans *Die Zeit als Einbildungskraft der Dichter* (1939), må nemnast spesielt, sjølv om det rett nok er ein studie over lyrisk diktning. I Staigers genreteoretiske hovudverk *Grundbegriffe der Poetik* (1946) finn ein også att Heideggers tidsfilosofi. Ein annan representant for den fenomenologiske og eksistensfilosofiske litteraturvitskapens interesse for tidsproblematikken, er belgiaren Georges Poulet med sine fire bind *Etudes sur le temps humain* (1950–1968). Eit norsk tilskot som absolutt bør nemnast, er Egil A. Wyllers Heidegger-inspirerte *Tidsproblemet hos Olaf Bull* (1959, 2. utg. 1978).

Som Linda Nesby gjer greie for i ei nyttig oversikt, er Bakhtins kronotop-omgrep blitt tatt i bruk innanfor andre fagfelt enn litteraturvitskapen, og det er blitt utvikla i andre retningar enn den genrehistoriske som ein finn i Bakhtins eigne skrifter. Éi retning er koplinga til omgrepet "person" (eller "karakter", som nå ser ut til å ha blitt ein av desse anglisismane i det litteraturvitskaplege vokabularet det ikkje lenger nyttar å kjempe mot). Ein annan bruk knyter kronotop-omgrepet til omgrepet "verdi". I Linda Nesbys avhandling finn vi begge desse koplingane. Derimot er den genreteoretiske dimensjonen i omgrepet langt mindre

framtrédande. Koplinga mellom kronotop, person/karakter og verdi har mange interessante perspektiv i seg. Men min påstand er at dette likevel drar kronotop-omgrepet bort frå det som er sjølv hovudpoenget med det, nemleg den samansmeltinga av temporalitet og spatialitet som uttrykker korleis den narrative kunsten er *ein måte å handtere tid på*.

Eg vil gå litt nærmare inn på kva slags uklare punkt dette ser ut til å medføre, og sjølv om førsteopponenten har diskutert *Pan* ein god del, vil eg i første omgang vende tilbake til det Linda Nesby gjer med den romanen. Innanfor det doktoranden kallar kulturkronotopen (men kategoriane "natur" og "kultur" er kanskje for omfattande og abstrakte til å bli kalla kronotopar?) blir det skilt mellom "handelsstadens" og "storbyens" kronotop. Det verkar jo som ein rimeleg distinksjon innanfor denne romanens landskap. Spørsmålet er kva slags temporalitetar som blir konkretiserte i desse to "stadene" – og for kven. Nesby er heile tida merk-sam på at førstepersonsforma i *Pan* skaper visse komplikasjonar for analysen av kronotopane. Samstundes ser det ut til å vere viktig å få fram kva slags tidsstrukturar handelsstadens og storbyens kronotopar "eigentleg", eller "i og for seg", uttrykker. Resultatet ser omlag slik ut: Handelsstadens kronotop er prega av "linearitet, hurtighet, trivialitet, erotikk og materialitet [er det kanskje "materialisme" som er meint?], men den blir også bærer av et regressivt aspekt som utgjør en trussel for Edvardas selvstendighet" (s. 86). Storbyens kronotop er på si side "både lineær, triviell, vital, materiell, sosial og hurtig", men frå Glahns synsvinkel (og det er jo Glahns synsvinkel som ber teksten) er storbyen "monoton og langsam".

Slike samanfatingar er uklare i den forstand at dei blandar saman ulike kategoriar. Dei er også uklare i den forstand at dei ikkje er distinktive. Kva er eigentleg forskjellen mellom dei to kronotopane, når begge er lineære, hurtige, og trivielle? Og korleis skal vi få på plass det sentrale medvitets temporale erfaring ("monoton og langsam"), dersom vi samstundes insisterer på at

linearitet ”eigentleg” er den sentrale tidskarakteren både i storbyen og på handelsstaden?

Reint metodisk kunne eg ha tenkt meg eit par andre innfallsvinklar. For det første ei meir systematisk generell oppstilling av ulike typar temporalitetar eller tidserfaringar, gjerne organiserte i binære par – eksempelvis: lineær vs. syklisk tid, progressiv vs. regressiv tid; hektisk vs. monoton tid – som utgangspunkt for dei konkrete analysane. For det andre eit tydelegare skilje mellom dei karakteristikkane som går på verdi, og ei tydelegare framheving av korleis tid og verdi er kopla saman. Og for det tredje: I staden for dikotomien natur vs. kultur kunne eg ha tenkt meg ein *skala* med ytterpunkt og mellomposisjonar, og med plass til både det ”naturlege”, ”det sosiale” og ”det kulturelle”. Dikotomien natur vs. kultur er så vidt eg kan sjå framand for Bakhtin, og den skaper dessutan tydelege problem for analysane i avhandlinga. Ta for eksempel idyllkronotopen, som er svært viktig i alle dei tre analysane. Både generelt og i visse Hamsun-samanhengar inneber idyllen ei regressiv drift mot det ”naturlege”. Men det gjer den ikkje til ”natur”. Analysen av *Markens grøde* har da også mange gode argument for at dei idyllane og dei etterlikningsverdige livsformene som blir realiserte på Sellanrå, er kultur og slett ikkje natur.

Idyllkronotopen er ein av dei originale Bakhtin-kronotopane som blir brukte i avhandlinga. Andre slike er småbykronotopen, vegkronotopen og terskelkronotopen. Dei er alle eksemplariske i den forstand at dei representerer denne samansmeltinga av tid og rom – ”time made flesh” – som er den eigentlege kjernen i kronotopomgrepet. Ein veg er jo eit rørslerom og eit møterom, og rørsler og møter er temporale fenomen i rommet. Ein terskel er på tilsvarende vis eit overgangsrom, og all overgang er både romleg og temporal. Eit sosialt rom (storby eller småby) er også eit rom for møter og for rørsler, men med den meir allmenne dimensjonen i

tillegg som har med kulturelle, økonomiske og sosiale overgangar å gjere. Men kva så når enkeltkroppar – eller ”karakterar” – blir oppfatta som kronotopar? Bakhtin sjølv, som opererer med éin slik ”antropomorf kronotop”, nemleg ”kjeltringens, narrens og klovnens” kronotop, er vag når det gjeld å grunngi den nærmare, meiner Linda Nesby. Men han er kanskje ikkje fullt så vag som doktoranden meiner. Kjeltringen, narren eller klovnen er nemleg nær knytta til ein sentral roman- og kulturhistorisk overgang i Bakhtins univers, nemleg overgangen frå mellomalderens statiske verdsbilete til den gryande modernitetens dynamiske verdsbilete – frå det Nesby kallar ”folkloristisk tid” til ei moderne ”realistisk” tidserfaring. Denne overgangen står som kanskje det aller viktigaste kulturhistoriske vendepunktet hos Bakhtin. Rabelais-boka hans gir det tydeleg til kjenne. Spørsmålet er om ein utan vidare kan ta dette eksemplet som godkjenning til å innføre ein meir generell antropomorfisert kronotop-type, og kva slags krav som i så fall må stillast når slike ”karakter-kronotopar” skal utviklast, slik at kronotopiske analysar ikkje blir eit anna namn på tradisjonelle ”karakteranalysar”.

Avsnittet om ”Edvardas kronotop” førekjem meg å vere eit eksempel som reiser nokre problem i så måte. Kvifor er det berre Edvarda som får æra av å vere ein eigen kronotop? Kvifor ikkje Glahn også, som kanskje har vel så interessante kvalifikasjonar for ein slik status? Kvifor er Edvarda karakterisert som ein ”natur-kronotop”, når den tidserfaringa ho representerer (og som avhandlinga truleg gjer altfor lite ut av), openbert har lite med naturens sykliske tid å gjere? Og burde ikkje Isak vere ein like spennande kandidat til kronotop-verdigheten? Ja, er det noko i vegen for å gjere alle dei sentrale personane i dei tre analyserte Hamsun-romanane til kronotopar? Men kva blir det då att av den distinktive funksjonen som omgrepet ”kronotop” skal ha?

Med denne vesle diskusjonen omkring ein av Bakhtins mest interessante, men også mest problematiske kronotoptypar, vil eg vende meg til analysen av *Landstrykere*, som førsteopponenten ikkje har snakka noko særleg om. Det er ein analyse som eg på mange punkt har stor sans for, sjølv om vi openbert er litt usamde når det gjeld den metapoetiske dimensjonen i romanen og Augusts rolle der. Men dette er eit punkt som eg ikkje har tenkt å kome nærmare inn på. Den usemja skal få leve og blomstre i fred – med eit lite unntak, som eg skal vende tilbake til.

Grunnen til at dette kanskje er blitt det beste kapitlet, har eg ein tanke om: Det er fordi avhandlinga her held best kontakt med Bakhtins eigne teoriar. Ikkje minst får Nesby fram det fruktbare forholdet hos Bakhtin mellom kronopteorien og genreanalysen. Det eg meir konkret har sans for, er at natur vs. kultur-dikotomien er erstatta av eit forhold mellom ein pikareskkronotop og ein idyllkronotop. Sjølv ville eg kanskje ha gjort idyllen til eit punkt på ein breiare *sosialkronotop-skala*. Eg meiner det kan diskuteras om småbyen (eller meir presist: Polden) har noko innanfor ein pikareskkronotop å gjere, i motsetnad til marknaden som absolutt høyrer heime der. Kva om ein tenkte seg Polden som eitt ytterpunkt innanfor ein slik sosialkronotop-skala, med Doppen som det andre ytterpunktet? Eitt argument for det kunne vere at både Polden og Doppen lar seg beskrive med ein syklisk temporalitet, i motsetnad til marknaden som har noko meir momentant og hektisk ved seg. Avhandlinga sjølv er inne på dette når den på side 194, faktisk i strid med det som tidlegare er sagt og skrive, understrekar at i *Landstrykere* er småbykronotopen (dvs. Polden) ein ”kontrast til den pikareske kronotopens dynamiske og handlingsmettede side.” Men dette blir litt uryddig. For min del kunne eg ha tenkt meg ei tydeleg markering av skillet mellom stader der ein *er* (eller ønsker å vere: høvesvis Polden og Doppen), og stader ein kjem til (og drar frå). Etter mitt syn er dette ein av dei heilt sentrale kronotop-strukturane i Hamsuns forfattarskap.

Det er også andre detaljar å stille spørsmål ved. For eksempel forstår eg ikkje heilt kva som er meint når det på side 198 står: ”Den pikareske kronotopens syklisitet og fremtidsfokus er med på å gi *Landstrykere* dynamikk og forhindre nostalgi”. Spesielt ikkje når eg les det på bakgrunn av dei innbyrdes motstridande karakteristikkane av romanen som blir refererte i avsnittet umiddelbart før. For er det ikkje tvert imot ei *lineær* og ikkje ei syklisk tidserfaring som gir dynamikk og forhindrar nostalgi? Eg stussar også av ein liknande grunn når eg les det som står om romanens forhold til veikronotopen (side 202). I Bakhtins karakteristikk av denne kronotopen heiter det blant anna: ”[...] varied and multi-leveled are the ways in which the road is turned into a metaphor, but its fundamental pivot is the flow of time.” Avhandlinga siterer dette, og kommenterer det på følgjande vis: ”Mens dette sitatet i forbindelse med *Pan* tjente som argument for romanens modernistiske status, forholder det seg motsatt med *Landstrykere*: Romanens forbindelse med veikronotopen skriver den inn i en etablert litterær genre, der veien både fungerer som bakgrunn for en dannelsesreise og som et nøytralt handlingsrom.” Eg forstår at doktoranden her har forskjellane i form og genre mellom dei to romanane i tankane. Men er det rett at vegen (dvs. i all hovudsak sjøvegen) berre er eit ”nøytralt handlingsrom” i *Landstrykere*? Er ikkje (sjø)vegen tvert imot den viktigaste transportøren av det temporale fenomenen vi kallar *modernitet*? I oppsummeringa av *Landstrykere*-analysen les vi: ”Noe overraskende har veikronotopen, tross romanens tittel, ikke vist seg mer betydningsfull enn de andre kronotopene.” Det er vanskeleg for meg å sjå at dette er ein rett konklusjon.

Dette fører meg over til August, og til spørsmålet om korleis denne figuren lar seg handtere i ein kronotopisk analyse. August er romanens desiderte hovudperson, noko avhandlinga sjølv er inne på (s. 224). Eg er heilt samd i at det gir god mening å tolke han som ein versjon av Bakhtins ”kjeltring, narr og klovn”-kronotop. Når analysen tidleg understrekar både hans outsiderposisjon og

hans store ”kronotopiske fleksibilitet”, er det ikkje vanskeleg å sjå dette i samanheng med det Bakhtin sjølv skriv om denne figurtypens kronotopiske særtrekk. Men når vi samtidig les: ”Han speiler samfunnet uten selv å være en del av det”, synest eg at den kronotopiske funksjonen hans blir langt meir passiv enn den eigentleg er. Og likeins når det i oppsummeringsavsnittet blir hevda at hans klovnestatus ”først og fremst tjener som et karakterskapende trekk.” Da synest eg avhandlinga kjem farleg nær å slå beina under den typen analyse den faktisk driv med.

Eg har sjølv i ein artikkel om *Landstrykere* (trykt i artikkelsamlinga *Møtestader* frå 1988) understreka det aktive momentet i August-figuren. og jamvel om doktoranden opponerer bestemt mot meg på dette punktet (jf. s. 177), så vil nok eg halde fast ved at August faktisk er den som så å seie får romanens motor i gang att – som tar initiativet til nye endringar og nye eventyr når ting trugar med å gå i stå. Med det meiner eg ikkje å plassere August som ein slags reserveforfattar, slik det ser ut som doktoranden trur at eg meiner. Mitt poeng er at August er den romanpersonen som skaper endringar og dermed representerer temporalitetens dynamikk, som motkraft til den andre tendensen i romanen – tendensen til stillstand, regresjon, nostalgi, dvale, eller kva det nå er vi skal kalle det.

Avhandlinga diskuterer også ein annan sentral Bakhtin-kronotop i samband med personane i *Landstrykere*, nemleg terskelkronotopen. Poenget er at medan både Edevart og Lovise Margrete har ”terskelkronotopiske erfaringer”, dvs. erfaringar av eksistensielle vendepunkt eller kriser, så ”er August i påfallende liten grad terskelkronotopisk markert” (s. 218). Dette er eit synspunkt som blir gjentatt fleire gonger i avhandlinga, og som difor må vere eit viktig synspunkt i den samla argumentasjonen. Men samstundes hevdar Nesby (og etter mitt syn med rette) at August ”fungerer som katalysator for andres terskelkronotopiske erfaringer” (s. 220). Herfrå er det berre eit lite steg til ein påstand som eg vil setje fram for eiga rekning, nemleg at *August sjølv er*

ein terskelkronotopisk figur – men med noko vidare rekkevidde enn dei kriser og overgangar av eksistensiell karakter som Nesby er mest opptatt av i samband med terskelkronotopen.

Denne påstanden lar seg etter mitt syn grunngi på fleire nivå: (1) I kraft av sin dynamiske funksjon skaper August overgangar, ikkje minst økonomiske overgangar i Polden-samfunnet; (2) på same måte som gjøglarduoen i romanens opningskapittel representerer August spenninga mellom illusjon eller fiksjon og røyndom; (3) denne spenninga blir utdjupa ved den rolla han spelar som forteljar og underhaldar. Avhandlinga samanliknar (s. 224) August med Minutten i *Mysterier*, men etter mi oppfatning er dette ei skeiv samanlikning. Det er Nagel August liknar mest på, og slett ikkje Minutten.

Eg veit ikkje kva Linda Nesby tenker om dette framlegget: å betrakte August som ein polykronotopisk karakter – som klovne-kronotop og terskelkronotop på same tid. Sjølv synest eg han er ein langt betre kandidat i så måte enn Oline i *Markens grøde*, som eg meiner doktoranden gjer eit litt for stort nummer av i analysen sin.

Men dersom det verkeleg gir meining å tolke August som ein antropomorf terskelkronotop i romanen, blir det kanskje også lettare å forstå den doble haldninga romanen etablerer til hovudpersonen sin: forakt og fascinasjon, kritikk og tilslutnad på éi og same tid. Linda Nesbys påstand er at romanen er vevd saman av to motsette overordna kronotopar: pikarsken og idyllen, som også representerer to ulike genrar. Eg er samd i det. Men kan vi ikkje da seie at denne samanvevinga speglar ein uløyst og uløyseleg motsetnad gjennom heile Hamsuns romanverk – mellom modernitet og myte, historisk tid og eventyrtid, progressive og regressive haldningar, vandring og dvale, dynamikk og stillstand, utopi og nostalgi? I så fall kan vi vel også seie at August – kronotopisk fortolka – leverer formelen for Hamsunromanens generelle problematik, og kanskje til og med for heile den gåta som ber namnet Knut Hamsun?

Heilt til slutt: Bakhtins tekstar er vanskelege å arbeide med. Dei er fragmentariske og ordrike på same tid, dei er prøvande og uavklara inntil det rotete, og samtidig har dei ei suggestiv kraft som langt på veg kan forklare dei mange og sterke impulsane dei har gitt til ulike fagfelt og ulike fagfolk. Hamsuns romanar på si side, særleg dei han skreiv frå og med *Børn av tiden* frå 1913, er ofte påståelege, men likevel mangetydige, spenningsfulle, og umoglege å setje på formel. Å arbeide i skjeringsfeltet mellom ein slik teoretikar og ein slik romanforfattar er krevjande, og eg har stor respekt for at Linda Nesby har tatt den utfordringa som det er å begi seg inn i dette feltet. Eg vil ikkje legge skjul på at eg kunne ha tenkt meg ein litt meir gjennomført systematikk i både det omgrepsmessige og det metodiske arbeidet med kronotop-omgrepet. Men det har vore spennande å studere avhandlinga, den har gitt meg aha-opplevingar og samstundes egga til motseiing. Eg starta opposisjonen min med å gratulere det fagmiljøet Linda Nesby er ein del av; men dei gratulasjonane som eg vil gi uttrykk for nå på tampen av denne akademiske handlinga, dei skal gå til doktoranden aleine!